
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מגמות בחקר השבתאות: טקסט וקונטקסט - 24202

תאריך עדכון אחרון 18-10-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מדע הדתות

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2021

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר הדר פלדמן סמט

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: hadar.feldman@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב 14:30-15:30 (בתיאום מראש)

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

השבתאות, התנועה המשיחית הגדולה ביותר בהיסטוריה היהודית, הותירה חותם משמעותי על העולם היהודי בעת החדשה. בקורס נסקור את תולדות השבתאות על שלל ענפיה והסתעפויותיה במאות ה-17-20 באמצעות פריזמות שונות אשר עיצבו את השיח המחקרי מראשיתו ועד ימינו, ביניהם: מיסטיקה יהודית, היסטוריה חברתית של עם ישראל, תולדות אירופה בעת החדשה המוקדמת, היסטוריה של האימפריה העות'מאנית ושל תורכיה המודרנית, ומגעים בין יהדות, נצרות ואסלאם. בקורס ננתח ספרות מחקרית על השבתאות, על שבתאים ועל מקורותיהם, תוך הדגשת הפרספקטיבות המחקריות לפיהן אלו הובנו והוצגו במהלך הדורות בדיסציפלינות השונות, ונבחן את ההתפתחויות שחלו במחקר כמשקפות רוחות של תקופות והתחדשות של מתודות פרשניות.

מטרות הקורס:

היכרות עם תולדות השבתאות על גווניה ומורכבותה תוך ניתוח פרספקטיבות מחקריות אשר עיצבו את הידע על השבתאות, מראשית חקר השבתאות ועד היום.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

קריאה ביקורתית בטקסט מחקרי; זיהוי מגמות מחקריות והבנת הדומה והשונה ביניהן; לתאר התפתחות של הידע על תופעה היסטורית באמצעות אינטגרציה של מקורות

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא חלק א: על תנועות משיחיות והיסטוריוגרפיה
2. מבוא חלק ב: קיצור תולדות השבתאות
3. ראשית המחקר: השבתאות בכתבי משכילים
4. השבתאות בהיסטוריוגרפיה ציונית
5. השבתאות במפעלו של גרשם שלום
6. השבתאות בחקר קהילות ישראל (מקרה בוחן: יהדות תימן)
7. היבטים תיאולוגיים בחקר השבתאות פוסט-גרשם שלום
8. השבתאות בפרספקטיבה של היסטוריה חברתית
9. השבתאות והעת החדשה המוקדמת
10. שבתאות ומיסטיקה אסלאמית
11. השבתאות וחקר האימפריה העות'מאנית
12. השבתאות במבט בין-תרבותי

13. ספיחי השבתאות בתורכיה המודרנית
14. מבט-על וסיכום: התפתחות חקר השבתאות מראשיתו ועד היום

חומר חובה לקריאה:

1. מבוא חלק א: על תנועות משיחיות והיסטוריוגרפיה
2. מבוא חלק ב: קיצור תולדות השבתאות
גרשם שלום, "שבתי צבי", האנציקלופדיה העברית, כרך לא, ירושלים ותל אביב, תשל"ט, 450-435.
3. ראשית המחקר: השבתאות בכתבי משכילים
דוד כהנא, "אבן התועים", בתוך: תולדות המקובלים, השבתאים והחסידיים, כרך ראשון, מהדורה שלישית, תל-אביב, תרפ"ו, 68-57.
שלמה רוזאניס, קורות היהודים בתורכיה וארצות הקדם, כרך ד, סופיא תרצ"ד-תרצ"ה, 58-48.
גרשם שלום, תולדות התנועה השבתאית, יונתן מאיר ושיניצ'י יאמאמוטו (עורכים), ירושלים ותל אביב תשע"ח, 55-49.
4. השבתאות בהיסטוריוגרפיה ציונית
זלמן רובשוב, "סופרו של משיח", השלם כט (תרע"ג), 47-36.
יצחק בן-צבי, מחקרים ומקורות, ירושלים תשכ"ו, 539-526.
יעקב ברנאי, "יצחק בן-צבי וזלמן שזר בחקר השבתאות", עיונים בתקומת ישראל 25 (2015), 240-263.
5. השבתאות במפעלו של גרשם שלום
גרשם שלום, תולדות התנועה השבתאית, יונתן מאיר ושיניצ'י יאמאמוטו (עורכים), ירושלים ותל אביב תשע"ח, 87-59, וכן קטעים נבחרים ממאמרי יסוד.
6. השבתאות בחקר קהילות ישראל (מקרה בוחן: יהדות תימן)
בת ציון עראקי-קלורמן, "התנועה השבתאית בתימן", פעמים 15 (תשמ"ג), עמ' 57-47.
יוסף טובי, "שני שירים על מאורעות השבתאות בתימן: שיר שבתאי לר' שלום שבזי ושיר על גזרות העטרות לר' סעדיה ד'מרמרי", פעמים 44 (תש"ן), 63-53.
7. היבטים תיאולוגיים בחקר השבתאות פוסט-גרשם שלום
יהודה ליבס, "יחסו של שבתי צבי להמרת דתו", ספונות: מחקרים ומקורות לתולדות קהילות ישראל במזרח, יז כרך ב, (תשמ"ג), 307-267.
משה אידל, "שבתי הכוכב ושבתי צבי: גישה חדשה לשבתאות", מדעי היהדות 37 (תשנ"ז), 184-161.
8. השבתאות בפרספקטיבה של היסטוריה חברתית
עדה רפפורט אלברט, "על מעמד הנשים בשבתאות", ר' אליאור (עורכת), בתוך: החלום ושברו: התנועה השבתאית ושלוחותיה, משיחיות, שבתאות ופרנקיזם, ירושלים, תשס"א, עמ' 328-143 (קטעים נבחרים).
יעקב ברנאי, שבתאות: היבטים חברתיים, ירושלים תשס"א (קטעים נבחרים).
9. השבתאות והעת החדשה המוקדמת
פאבל מצ'ייקו, ערב רב: פנים וחוף בוויכוח הפרנקיסטי, ירושלים תשע"ו, 34-13.

10. שבתאות ומיסטיקה אסלאמית
אבנר פרץ, מים, אש ואהב"ה – גאזלים ושירים מיסטיים אחרים של השבתאים, מעלה אדומים, תשס"ז,
9 – 10, 22–35.

Hadar Feldman Samet, "'Allaḥi Zikr Edilim' ('Let Us Do Zikr for Allah'): The Sabbatian Appropriation of the Sufi Practice of Zikr as a Religious Renewal", *Zutot: Perspectives on Jewish Culture* 16 (2019), 43-53.

11. השבתאות וחקר האימפריה העות'מאנית
Marc David Baer, *The Dönme: Jewish Converts, Muslim Revolutionaries, and Secular Turks*, California 2010, 1-21.

12. השבתאות במבט בין-תרבותי

פאבל מצ'ייקו, "הסכנות והתענוגות שבסינקרטיזם דתי", ר' אליאור (עורכת), דברים חדשים עתיקים;
מיתוס, מיסטיקה ופולמוס, פילוסופיה והלכה, אמונה וריטואל במחשבה היהודית לדורותיה, ירושלים,
תשע"א, 278–249.

Hadar Feldman Samet, "Ottoman Songs in Sabbatian Manuscripts: A Cross-Cultural Perspective on the Inner Sources of the Ma'aminim", *Jewish Quarterly Review*, Vol. 109, No. 4 (Fall 2019), 567-597.

13. ספחי השבתאות בתורכייה המודרנית
אברהם אלקיים, "בישולים שבתאיים: אוכל, זיכרון וזהות נשית בתרבות השבתאית בתורכייה המודרנית",
פעמים 106–105 (תשס"ו), עמ' 251–219.

C.M. Kösemen, *Osman Hasan and the Tombstone Photographs of the Dönmes*, Istanbul: Libra Kitap, 2014 (נבחרים קטעים) .

14. מבט-על וסיכום: התפתחות חקר השבתאות מראשיתו ועד היום

חומר לקריאה נוספת:

משה אידל, "אחד מעיר ושנים ממשפחה" – עיון מחודש בבעיית תפוצתה של קבלת האר"י והשבתאות", פעמים 44 (תש"ן), 5–30.
רחל אליאור (עורכת), החלום ושברו, התנועה השבתאית ושלוחותיה: משיחיות, שבתאות ופראנקיזם, ירושלים, תשס"א [מחקרי ירושלים במחשבת ישראל טז (תשס"א)].
ירון בן-גאה, "איגרת בלתי ידועה של שבת צבי על "שבת הגדול – חג המאורות""", תרביץ פ (תשע"ב), 89–103.

אברהם דאנון, "כת יהודית משלמנית בארץ תוגרמא", בתוך: ספר השנה של סוקולוב, כרך א', ורשה 1900, 154–184.

שמואל ורסס, השכלה ושבתאות, ירושלים תשמ"ח, 21–124.
יוסף טובי, "הפעילות השבתאית בתימן ותוצאותיה", עיונים במגילת תימן, ירושלים תשמ"ו, 82–150.
עדנה עסיס ומירב הורוביץ, "התעלומה יפה להם – השבתאים ויצחק בן-צבי", עת-מול 228 (תשע"ג), 8–11.

נסים יושע, אנוס בחבלי משיח: תאולוגיה, פילוסופיה ומשיחיות בהגותו של אברהם מיכאל קארדוסו,

ירושלים, תשע"ו.

יהודה ליבס, סוד האמונה השבתאית, ירושלים, תשנ"ה.

אדוין סרוסי, "יגלה כבוד מלכותך": פיוט של ר' ישראל נג'ארה בפי השבתאים ולחניו", תרביץ סב: ג (תשע"ג), 361-379.

יוסף פנטון, "קובץ חדש של שירים שבתאיים", בתוך: ר' אליאור (עורכת), החלום ושברו: התנועה השבתאית ושלוחותיה, משיחות, שבתאות ופראנקיזם, ירושלים, תשס"א, 329-351.
אלדד פרדו, "ניאזי מיסרי: משורר מיסטי צופי ומנהיג רוחני עוסמאני בן-דורו של שבתי צבי זועק נגד האל ו"משיח השקר" שלו", רוח מזרחית 10 (2009), 4-14.

גרשם שלום, מחקרים ומקורות לתולדות השבתאות וגלגוליה, מהדורה שניה, ירושלים, תשמ"ב.
גרשן שלום, מחקרי שבתאות (אסופת מחקרים, יהודה ליבס מהדיר), תל אביב, תשנ"ב.

גרשם שלום, שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי חייו, חלק א, תל אביב תשמ"ח, 1-82.

Rifat Bali, *A Scapegoat for all Seasons: the Dönmes or Crypto-Jews of Turkey*, Istanbul, 2008.

Emily Benichou Gottreich, "Of Messiahs and Sultans: Sabbatai Sevi and Early Modernity in Morocco", *Journal of Modern Jewish Studies* 12.2 (2013), 184-209.

David Biale, *Gershom Scholem, Kabbalah and Counter-History*, Cambridge MA 1982.

Yaacob Dweck, "Introduction", in: *Gershom Scholem, Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah, 1626-1676*, Z. Werblowsky (translator), Princeton, NJ 2016, xxix-ixv.

Elisheva Carlebach, *The Pursuit of Heresy: Rabbi Moses Hagiz and the Sabbatian Controversies*, (Columbia University Press, 1990).

Matt Goldish, *The Sabbatean Prophets*, Cambridge: Harvard University Press, 2004.

Paweł Maciejko, *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, and the Origins of Jewish Modernity*, Waltham: Brandeis university press, 2017.

Leyla Neyzi, "Remembering to Forget: Sabbateanism, National Identity, and Subjectivity in Turkey", *Comparative Studies in Society and History* 44:1 (2002), 137-158.

Eliezer Papo, "From Messianic Apologetics to Missionary Counterattack in the Sabbatian Sacred Romancero", *Jewish Quarterly Review* 107 no.4 (2017), 476-505.

David Ruderman, *Early Modern Jewry: A New Cultural History*, Princeton, NJ, 2010, 159-189.

Gershom Scholem, "The Crypto-Jewish Sect of the Donmeh (Sabbatians) in Turkey", in: *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, New York 1971 pp. 142-166.

Cengiz Şişman, *The Burden of Silence: Sabbatai Sevi and the Evolution of the Ottoman-Turkish Dönmes*, New York 2015.

Elliot R. Wolfson, "The Engenderment of Messianic Politics: Symbolic Significance of Sabbatai Sevi's Coronation", in: P. Schäfer and M. Cohen (editors), *Toward the Millennium: Messianic Expectations from the Bible to Waco*, Leiden: Brill, 1998, pp. 203-258.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 30 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 40 %
הגשת תרגילים 30 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: